

Familien Markengbakken i Mustads tjeneste

Rundt 1900 ekspanderte O. Mustad & Søn i Europa ved å anlegge fabrikker i mange land. Dette dreide seg om stålverk, produksjon av hesteskosøm og jernvarer. Etableringene kom fordi handelshindringer i form av tollbarrierer hindret eksport fra moderfabrikken. For å etablere fabrikkene, og for å sikre lojal ledelse og hemmelighold om produksjonsmaskiner, ble utvalgte folk fra Mustads fabrikker i Norge sendt ut. Dette var gjerne unge, ugifte menn.



Marie Pedersdatter Brendhaugen, f. 1860 og Bernt Christian Kristiansen Markengbakken, f. 1851, Christian Markengbakkens foreldre

Peder Bakken (1886-1950)

Peder Bakken begynte som ung mann i smia hos Mustad i Brusveen. Fortsatt ung i 1910 ble han sendt ut i Europa for å bidra til Mustads oppbygging av fabrikker for hesteskosøm. Han arbeidet i perioder i Mustadfors i Sverige, Galati i Romania og Karlovac i Jugoslavia. Det meste av tiden tilbrakte han i Saaz (nå Zatec) i Tsjekkoslovakia der han også stiftet familie. I 1948 var utenlandseventyret over da alle fabrikkene bak Jernteppet ble nasjonalisert.



Markengbakken i Snertingdal. Bilde: Norske Gardsbruk 1999

Peder Bakken var sønn av Bernt Christian Kristiansen, f. 1851, gårdbruker på Markengbakken i Snertingdal og Marie Pedersdatter, f. 1860, fra Brendhaugen. I panteboka heter bruket Bakken og er fradelt Marking nordre. Navnet Marking finnes også i bygdebok for Snertingdal, senere avløst av Markeng, derav også Markengbakken. I «Traungsschein» (vielsesattest) fra den lokale menigheten i Saaz benyttes navnet Peter Berntsen Markengebakterien. På navneliste til gruppebilde av alle ansatte ved fabrikken er navnet Peder Bakken benyttet. I Tsjekkoslovakia het hele familien Markengebakterien (med tre e-er) iflg vielsesattest fra 1915. I pass til Maria, eksamenspapirer til Hilda, Helga og Margit, samt søknad om vigsel i Norge er Markengebakterien benyttet som etternavn. Damene var nøye på at denne varianten ble brukt. Forkortelsen Bakken ble etter hvert benyttet da de kom til Norge. Da Peder døde i 1950 ble etternavnet Bakken benyttet i annonse og nekrologer. Som eneste sønn var Christian den som bar familienavnet videre, noe hans barn også har gjort. For denne historien blir Markengbakken benyttet. Bernt Christians foreldre var Berthe Dagfindsdatter, f.



Peder Bakken (1886-1950) benyttet etternavnet Markengbakken mens han bodde i Tsjekkoslovakia. Vel hjemme igjen i Norge ble navnet endret til Bakken. Barna tok navnet Markengbakken.



Marie og Christian Bakken på Mæhlumsetra med sønnene (bak f.v.) Karl, Asmund, Peder og Maurits. Foran til venstre tvillingene (barnebarn) Erik og Kristian. Ytterst til høyre Inger (barnebarn)

1813, og husmannen på søndre Hasli, Christian Halvorsen. Marie Pedersdatters foreldre var Marthe Hansdatter, f. 1829 og Peder Hendriksen, f. 1821, gardbrukere på Brendhaugen. I 1900 var Marie og Bernt Christian registrert med fem barn på Bakken under Markeng, Peder, som den eldste, var nykonfirmert og bosatt på Rusten som tjenestegutt.

Smedlærlingen som ble verksmester i Tsjekkoslovakia

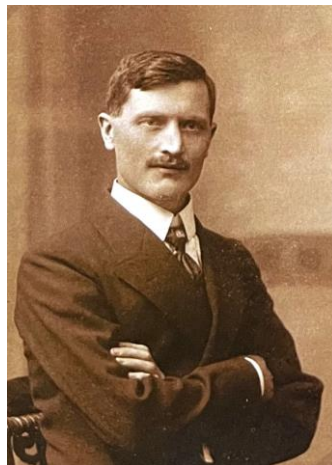
Ganske snart kom Peder til Mustads fabrikk i Brusveen i Vardal som smedlærning. Han fikk også mulighet til å ta teknisk kveldsskole innen maskinfaget. Peder var ferdig med læretiden i 1906 og gikk inn i den ordinære arbeidsstokken ved Mustads verksted. Ledelsen må ha lagt merke til den flittige smeden, for i 1910 ble han sendt til Mustadsfors i Sverige.

Fabrikken var etablert i 1898 for å produsere hesteskøsm. Allerede etter to år fikk Peder sammen med fire andre nordmenn i oppdrag å bygge opp et tilsvarende produksjonsanlegg i Saaz i Böhmen. Dette landskapet lå den gang i Østerrike-Ungarn. Saaz skulle bli Peders hjemsted helt til 1948, og her etablerte han familie. I det tysktalende Saaz hadde Peder tittelen «Obermeister», eller verksmester. Han ledet dermed fabrikken og utviklingen av denne. Den spesielle kompetansen han hadde førte til at han også bisto ved oppbyggingen av Mustads fabrikk i Romania, Bulgaria og Jugoslavia. Ved fabrikken i Karlovac i Kroatia arbeidet han et helt år midt på 1920-tallet.

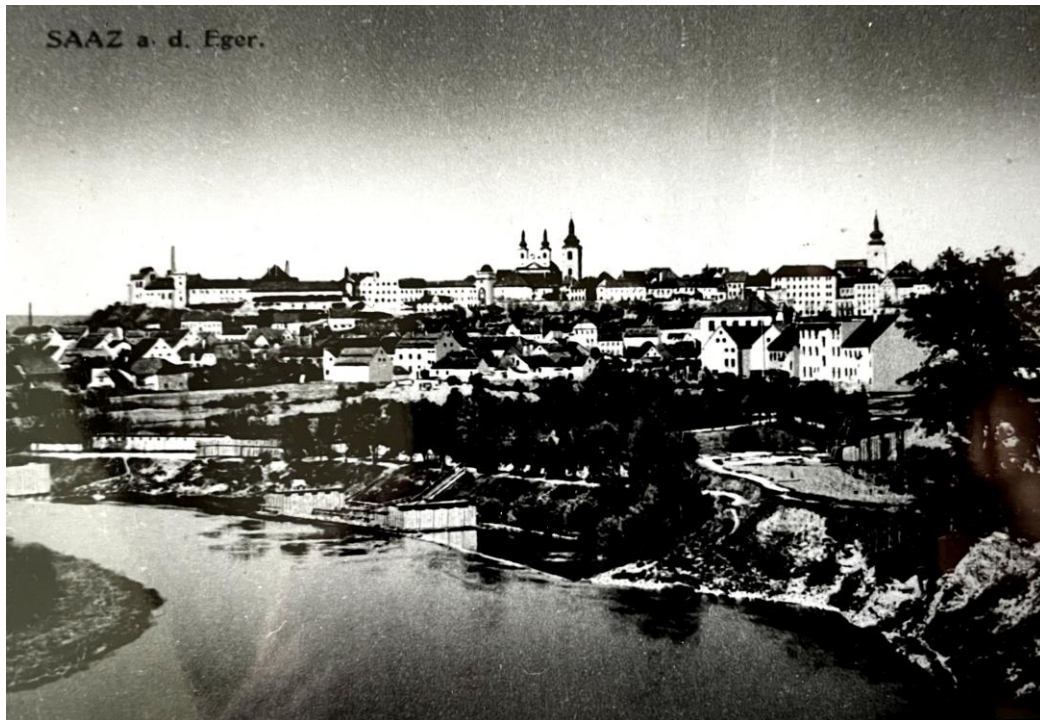


Praha 28. oktober 1918

Tsjekkoslovakia oppsto som en felles stat for tsjekkere og slovakere ved avslutningen av første verdenskrig. Både tsjekkerne i Böhmen og Mähren og slovakene i Slovakia hadde tilhørt Østerrike-Ungarn, men i hver sin del: tsjekkerne i den østerrikske delen og slovakene i den ungarske. Mange politikere hadde arbeidet for større selvstyre, og seierherrene i verdenskrigen godtok i 1918 tanken på at tsjekkere og slovakere skulle få selvstendighet i en felles stat. Den nye staten ble proklamert 28. oktober 1918. Det store innslaget av tysk-etniske innbyggere var ikke begeistret for den nye staten. Tyngdepunktet for disse lå i Sudetenland, grenseområdet mot Tyskland. Først i april 1919 fastslo fredskonferansen etter første verdenskrig at Sudetenland skulle innlemmes i Tsjekkoslovakia. De endelige grensene ble vedtatt i 1920.



Peder Markengbakken fikk stilling som «Obermeister» ved fabrikken i Saaz.



Sudetenland

Saaz (nå Zatec) ligger ved elva Eger i den tsjekkiske regionen Usti nad Labem (Aussig ved Elben) i området som ble kalt Sudetenland. Eger er en sideelev til Elben. Sudetenland var en betegnelse på et område i Bøhmen og Mähren som hovedsakelig hadde tysketniske innbyggere. Østerrike-Ungarn ble etter nederlaget i 1. verdenskrig delt opp i sine opprinnelige deler. Disse landområdene var Østerrike, Ungarn, Kroatia, Slovenia, Slovakia, Bosnia og deler av Polen. Tyske kulturområder, Sudetenland, ble en del av den nye staten Tsjekkoslovakia.



Peder Markengbakkens svigerforeldre. Cecilia Marcûs, med lille Maria, nr. 2 i fremste rekke og Josef Marcûs, nr. 2 i bakerste rekke. Josefs far til høyre for Maria.



Låssmeden Josef Marcûs i arbeid



Maria Marcûs (1897-1978)



SAAZ — Westseite.

Peder stiftet familie i Saaz.

I Saaz traff Peder kvinnen som han senere giftet seg med. Hun het Maria Marcûs som var datter av Cecilia, f. Feier, og Josef Marcûs. De kom fra Portschach i Kärnten hvor de drev en liten vingård. Her kom Maria til verden i 1897.

Josef var født i Zagreb i Kroatia hvor faren var veterinær. Da vinhøsten i Portschach et år slo feil flyttet familien til Saaz hvor Josef fikk arbeid som låsesmed. Etter Josefs død flyttet Cecilia til Zagreb hvor hun hadde rett på en liten pensjon. Her døde hun i et nonnekloster i 1950.



Maria og Peder Markengbakken

2 1897

Traunungsschein.

Auszug aus dem Traunungsbuche der evangelischen Pfarrgemeinde St. Pauli, Saaz.

Buch N., Seite 2, Zahl 1.

Name des Trauenden	Ort der Trauung	Zeit (Jahr, Monat, Tag) der Trauung		Name und Charakter	Ehren	Geburts-		Wohnort	Stand	Religion
		Ort	Zeit			Ort	Zeit			
Peter Markengbakken	Saaz	1897	11	1897	11	1897	11	1897	11	1897
Maria Marcûs	Portschach	1897	11	1897	11	1897	11	1897	11	1897

Zeugen (Name, Charakter, Wohnort)

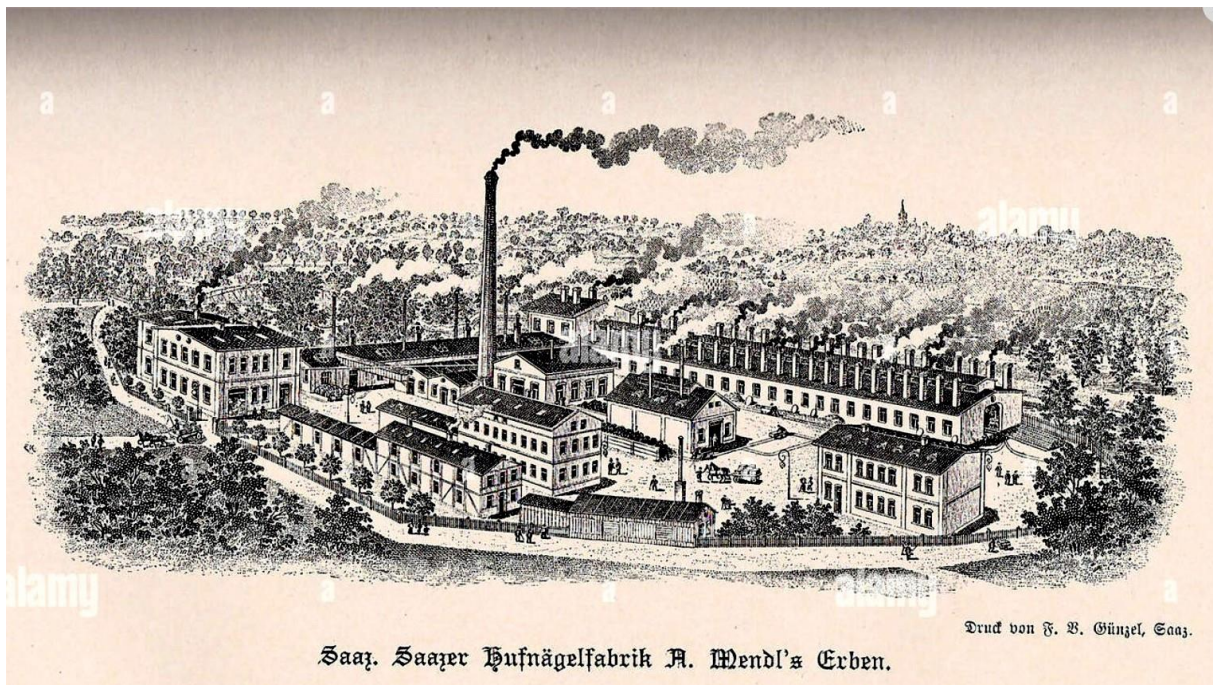
Evangelisches Pfarramt St. Pauli, Saaz.

den 11. November 1915.

Pfarrer: Peder Markengbakken

Vielsesattest for Maria og Peder Markengbakken





Hans Mustad kjøpte Saazer Hufnagelfabrik i Sudetenland i 1911

I 1875-1878 etablerte Adolf Mendl på venstre bredd av Eger i Saaz, Østerrike-Ungarn sin første fabrikk med fyrrom og maskinrom. Den framstilte skobeslag og hesteskospiker. I 1884 ble selskapet som het Saazer Hufnagelfabrik overtatt av Adolf Mendls arvinger Emilie og Max Mendl. De hadde tilsatt Gutav Koch som direktør. På Kochs initiativ reiste Hans Mustad, Ole Mustad og Peder Løkken vinteren 1911 til Dresden for å møte direktøren og Max Mendl der. I påskeuken dro de til Saaz for å besiktige fabrikken og der fikk de selskap av Halfdan Mustad som hadde reist direkte. Etter nye forhandlinger ble de enige om handelen og kjøpekontrakt ble opprettet. Koch fortsatte som direktør.

Fabrikken hadde ca. 120 ansatte og produserte årlig 1200-1400 tonn hesteskosøm. Varene ble solgt innenlands i dobbeltmonarkiet, men ble også eksportert til Romania, Bulgaria og Serbia. Maskinparken besto av 40 sømmaskiner og 26 spissmaskiner samt alt nødvendig tilleggsutstyr. Jerntråden ble til å begynne med produsert av Prager Eisenindustrie. Senere ble denne råvaren tatt fra Mustads eget jernverk i Brüx. Etter første verdenskrig oppsto store vanskeligheter idet etterspørselen etter hesteskosøm sank betydelig. Det var også problematisk å skaffe råvarer til riktig kvalitet. For å opprettholde produksjonsvolum ble i 1934 alt produksjonsutstyr for hesteko og hestekobrodde hos Polak & Hopp i Iglau kjøpt opp. Utover på 1930-tallet begynte nazistenes forfølgelse av jøder å spre seg til Sudetenland. Da fabrikken i 1937 skulle ansette en nestkommanderende og framtidig etterfølger for Koch var den best kvalifiserte kandidaten jødisk. Koch var selv jøde og forsto at en slik løsning ikke var tilrådelig. Valget falt derfor på Maczek som kom fra en tsjekkisk offiserfamilie.

Da Koch etter Tysklands annektering av Sudetenland i 1938 måtte flykte overtok Maczek hans stilling. Mustad hjalp etter hvert Koch med å komme seg til Sverige hvor han oppholdt seg under krigen. Fabrikken i Saaz ble i 1948 nasjonalisert og norske og norskskattede fikk valget mellom å bli borgere av et kommunistisk Tsjekkoslovakia eller å reise til Norge.



Fabrikken i Saaz, nåværende Zatec, i nyere tid



Ansatte ved fabrikken i Saaz. Nr.2 og 3 fra venstre i forreste rekke er brødrene Barlien fra Nes på Hedmarken. Nr. 8 er verksmester Petter Nome (direktør for den kroatiske avdelingen i Jellenec 1932-1942) , nr. 10 direktør Gustav Koch og nr 11 verksmester Peder Markengbakken.



Hest var trekraften for solid vogner til transport av tunge trådmaterialer til produksjon av hestekosøm.



Peder Markengbakken (i midten foran) med arbeidsstokken

Produksjon av hestekosøm

Maskinene fra Mustad utførte produksjon av hestekosøm i flere trinn. Utgangspunktet var firkantjern 5x6 mm. Fra leverandøren var dette påført et tynt lag kalk.

Smiing

I spesialmaskinene ble jernet kappet og formet med et pyramideformet hode. Formen skulle gjøre at hodet gikk helt inn i sporet i hestekoens slik at det skulle beskyttes mot slitasje under bruk.

Brenning

En roterende brennovn behandlet sømmen under ca 800 grader Celsius 40 til 60 minutter.

Tromling

Her ble det utvendige belegget på jernet fjernet ved en prosess som på tysk heter «Trommelverfahren». Dette skjedde i en roterende tønne hvor belegget løsnet slik at jernet ble blankt og alle skarpe kanter slipt av.

Spissing

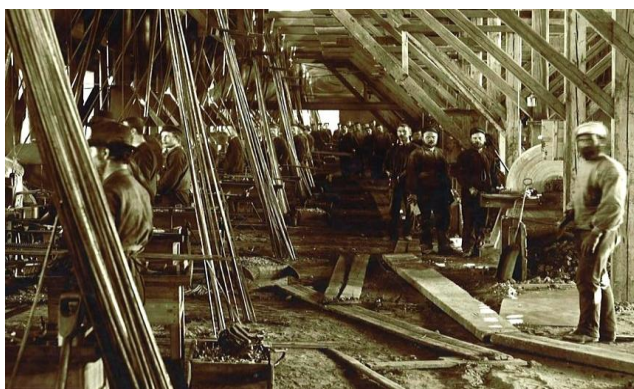
Hestekosømmen skulle inn i hoven på en slik måte at en ikke risikerte at den traff levende vev. Samtidig måtte den ha riktig avstand fra kanten på hoven slik at den ikke så lett ble revet ut. «Spitzmaschinen» slipte spissen med en ensidig egg som gjorde at den søkte utover, og bort fra det levende vevet. Hovsmeden måtte påse at sømmen ble vendt riktig under innspikring.

Avfetting

Dette skjedde i en roterende tretrommel som var fylt med sagflis. Dette var en viktig del av prosessen som skulle sikre mot forgiftning i hestehoven.

Pakking

Sømmen ble for hånd pakket i esker med vekt fra 1 til 20 kilo. Fabrikkens produksjon var årlig ca 1200 tonn. En kilo utgjør ca. 200 hestekosøm. Dette vil si at det daglig ble produsert ca. 800 000 stk.



Fra Mustads fabrikk for hestekosøm i Mustadfors



Hestekosøm og hestekobrodde

Som forberedelse til giftemålet med Peder fikk Maria husholdningsopplæring som ble betalt av foreldrene. Hun gikk et halvt år i lære i en systue og et halvt år i et hotelkjøkken for å lære å lage mat. Hun hadde i tidligere år fått pianotimer og sangundervisning. Maria var 18 år da hun 16.januar 1915 giftet seg med Peder i Teplice, en times biltur nord for Zatec. De fikk barna Christian, f. 1915, Hilda, f. 1917, Helga, f. 1924, Margit, f. 1929, og Sigrid, f. 1933. Etter verdenskrigen var det stor bolignød i området. Det kom derfor en lov som gjennom skattefritak stimulerte bedrifter til å etablere husrom for ansatte. På grunn av dette kunne Maria og Peder sammen med barna Christian og Hilda flytte inn i direktørboligen som ble delt med bokholder Franz Schlosser med familie.

Vilkårene for de norske ansatte i Saaz beskrives som rause. De hadde god lønn, fritt husrom, brensel og strøm. De hadde rett på fri hjemreise hvert 3. år og årlig 3 uker ferie. De disponerte en stor hage, holdt høner, griser og kaniner og dyrket poteter og grønnsaker.

Da Østerrike-Ungarn ble splittet opp i 1918, etter 1. verdenskrig, kom Saaz til å befinne seg i Tsjekkoslovakia, en stat som ble dannet av landskapene Bøhmen, Mähren og Slovakia. Christian og Hilda var de to av barna som var født i det gamle keiserriket, de tre yngste i Tsjekkoslovakia.



Maria med Christian, f. 1915 og Hilda, f. 1917



Maria med Christian, f. 1915, Hilda, f. 1917 og Helga, f. 1924



Glad sommerdag ved elven Eger. Ilse Göringer (nr 1), Helga (nr 2) og Peder Bakken (nr 3 i fluktstolen til høyre).



Yrende badeliv i lykkelige tider



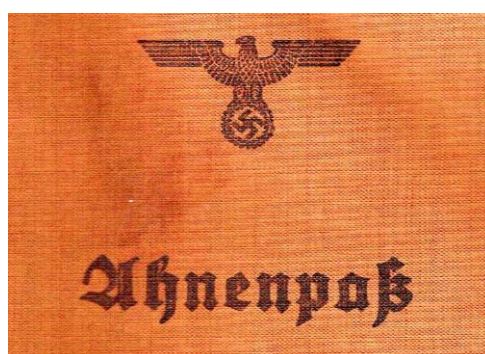
Familien Markengbakken før reisen til Norge. Bak fra venstre Sigrid, f. 1933, Helga, f. 1924, Christian, f. 1915, Margit, f. 1929 og Hilda, f. 1917. Foran fra venstre: Maria, med Peder jr., f. 1941, Peder sen. med Gudrun, f. 1944 og Werner, f. 1939.



Direktørboligen der Peder Bakken med familie flyttet inn i 1919. De må senere ha flyttet inn i en enklere funksjonærbolig. Bildet er tatt i 1998 av Bjørn Berling (1937-2014) som sammen med sin familie bodde i bygningen fram til 1948.

I verdensbegivenhetenes sentrum

Zatec, som inntil 1918 het Saaz, ligger i grenseområdene mot Tyskland som ble kalt Sudetenland. Etter Østerrikes «Anschluss» med Nazi-Tyskland i 1938 kom krav om tysk overtakelse av dette området. De tysk-etniske innbyggerne var i stort flertall og de presset på for en slik løsning. Dette førte til München-avtalen i 1938 der de europeiske stormakter godtok de tyske kravene. Sudetenland ble på denne måten innlemmet i Tyskland. Året etter gikk Tyskland til full invasjon og okkupasjon av Tsjekkoslovakia. Det lykkelige livet familien hadde levd ble forandret til utrygghet og usikkerhet. Matvaresituasjonen endret seg fra overflod til rasjonering og konstant bekymring for morgendagen. De mange



1	
Geburtsname: <u>Göringer</u>	
Vornamen: <u>Ilse Hildegard</u>	
geboren am <u>6. 8. 1921</u> in <u>Nürnberg</u>	
als Kind des (2) <u>Göringer Josef</u>	
und der (3) <u>Göringer Anna geb. Weber</u>	
Bekenntnis: <u>röm. Kath.</u> — Tauftag: <u>13. 8. 1921</u>	
Beurk. b. Standesamt: _____ Geb.-Reg.-Nr. _____	
b. Pfarramt: <u>Nürnberg</u> Tauf.-Reg.-Nr. <u>38/348</u>	
Die Richtigkeit des Eintrages wird auf Grund vorgelegter Urkunden beglaubigt.	
Wörter gestrichen 4 Wörter hinzugefügt.	
Standesbeamter Friedrichshagen	
Siegel	

Ahnepass for Ilse Göringer, Christians Markengbakkens kone

Raselovene og Ahnepass

Nazistenes beryktede «Lov til beskyttelse av tysk blod og tysk ære» ble vedtatt i Nürnberg i 1935. Denne bestemte at bare individer med tilstrekkelig rasemessig rent blod kunne være tyske borgere. Loven ga det juridiske grunnlaget for forfølgelse og utslettelse av jødene. For å sette en grense for tillatt «forurensing» av blodet ble det operert med begrepene «fulljøde», «halvjøde» og «kvartjøde». Fulljøde var en person med minst tre jødiske besteforeldre. En halvjøde hadde to jødiske besteforeldre. og en kvartjøde én jødisk besteforelder. Det nazistiske maktapparatet, Wehrmacht inkludert, hadde mange høytstående personer med jødisk familietilknytning. I praksis ble derfor halv- og kvartjøder i mange tilfelle skjermet mot forfølgelse og utryddelse. For å kunne dokumentere sin ariske tilhørighet og renhet måtte alle tyske borgere ha et «Ahnepass» som viste anene bakover i fire generasjoner.

kontrollpostene som de nye regimet innførte gjorde heller ikke situasjonen bedre. Det «kostet» som regel noe, gjerne i form av mat, ved å bli visitert av vaktene.

Christian Markengbakken (1915-1987)

Som 15-åring kom Christian i mekanikerlære i sømfabrikken hvor faren var verksmester. Mustad hadde et stålverk i Brüx, et stykke nord for Zatec. Dit dro Christian i 1931 og arbeidet i seks år som elektrikerlærling. Samtidig tok han videregående teoretisk opplæring. Etter denne perioden var han tilbake i Zatec i 1937 og arbeidet siden som elektriker.

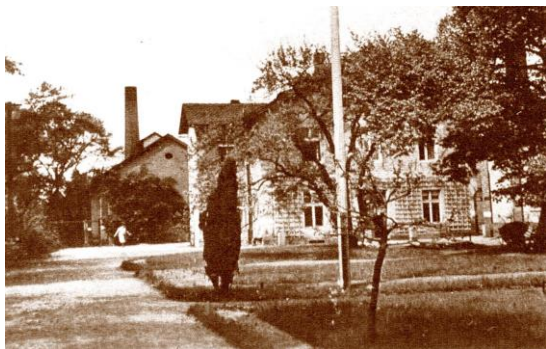
Christian giftet seg med Ilse Göringer (1921-2009). Foreldrene var Anna Ludmilla og Josef Göringer som var katolikker og bosatt i Saaz. Josefs yrke oppgis å være «Magazineur». Da russiske styrker rykket inn i Saaz i 1945 ble Josef bortført. Alle menn og eldre gutter ble samlet torget før de ble ført til ukjent sted. Christian, og faren, Peder Bakken slapp unna idet de kunne vise norske pass. Josef Göringer vendte aldri tilbake til familien og hans skjebne er ikke oppklart. Mens Ilse og Christian bodde i Zatec fikk de barna Peder, f. 1941, Gudrun, f. 1944 og Turid, f. 1947.



Med Adolf Hitler, Benito Mussolini og Neville Chamberlain i spissen ble avtalen om Sudetenland undertegnet 30. september 1938 uten at Tsjekkoslovakia var medvirkende.

Münchenavtalen

Münchenavtalen ble inngått mellom Frankrike, Italia, Storbritannia og Tyskland. Avtalen slo fast en avståelse av de sudettske områdene i Tsjekkoslovakia til Tyskland. De skulle besettes etappevis av tyske tropper fra oktober 1938. Avtalen ble inngått uten Tsjekkoslovakias medvirkning. Når de europeiske stormaktene sto bak avtalen kunne ikke tsjekkerne gjøre annet enn å bøye seg. Avtalen skapte bitterhet og dyp mistillit til de vestlige landene som gikk med på Hitlers krav. Alle tsjekkiske innbyggere i Sudetenland ble tvangsflyttet inn i landet. Seks måneder senere rykket tyske tropper inn og besatte Praha og hele landet var dermed okkupert.



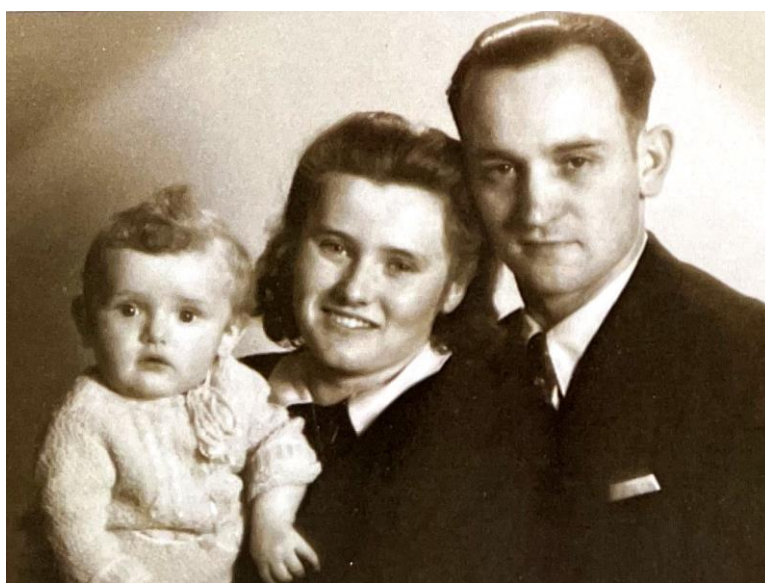
Familien Markengbakken var på gamle tomter i 1996. Huset hvor de bodde etter å ha flyttet ut fra direktørboligen var forfallent og et trist skue.

«Hjem» til Norge

Etter 2. verdenskrig ble Tsjekkoslovakia under et kommunistisk regime en del av østblokken. Alle Mustads fabrikker i disse landene ble nasjonalisert og norske familier fikk valget mellom å bli tsjekkiske statsborgere eller å reise til Norge. Dette gjaldt også familien Bakken/Markengbakken. Det er kanskje overdrevent å si at familien reiste «hjem» til Norge. Peders barn hadde knapt vært i Norge og snakket ikke norsk. For barna til Ilse og Christian var Norge et fremmed land som vanskelig kunne kalles «hjem». Men situasjonen i Saaz under, og rett etter krigen, var vanskelig så det var lett å ta valget.



Christian Markengbakken og Ilse Gøringer som barn



Ilse og Christian Markengbakken, til høyre med sønnen Peder, f. 1941.

Christian ble tilbudt arbeid hos Mustad i Brusveen. Fra 1956 ble han tilknyttet trådtrekkeriet i Åmotd med oppgaver innenfor maskinmontasje og elektriske arbeider. Familien flyttet inn i en leilighet i Mustads arbeiderboliger Buskerud. Her ble sønnen Bernt ble født i 1950. I 1956 kjøpte de tomt i Nygardsbakken i Hunndalen og bygget seg hus der. I forbindelse med utkastelsen fra Zatec ble de norske borgerne fratatt alle sine verdier og bankinnskudd. De fikk imidlertid beholde inventar, møbler og personlige eiendeler nedpakket i kasser. Dette ble nitidig nedtegnet på lister med angivelse av kasse-nummer før avsendelse til Norge. Til sammen utgjorde dette 19 kasser ved siden de store gjenstandene.

Ny etablering

Faren til Peder, Kristian Bakken (eg. Bernt Christan Christiansen Mark-engbakken), kjøpte i 1910 garden Mælumsæteren i Furnes og flyttet dit med familien. Da Peder kom tilbake til Norge med familien kjøpte de tomt i nærheten og bygde og bodde der. Imidlertid varte ikke gleden over dette lenge idet Peder døde i 1950. Marie levde til 1978. Peder hadde besøkt Norge i 1946 med datteren Helga. Hun hadde gjennomført fireårige studier ved et handelsakademi og var ansatt på fabrikk i Zatec. Hos Mustad i Oslo ble hun tilbudt en jobb ved eksportavdelingen og reiste dermed ikke tilbake med faren. Etter

Tsjekkoslovakia og Saaz etter 2. verdenskrig

Edvard Benes hadde vært utenriksminister og ble i 1935 Tsjekkoslovakias president etter Tomas Masaryk. Etter den tyske maktovertakelsen i 1938/39 flyktet Benes til London hvor han etablerte en eksilregjering. Han vendte tilbake til hjemlandet etter frigjøringen i 1945 og dannet regjering. Landet var frigjort av sovjettropper og Benes' regjeringsdannelse var mulig fordi den var erklært kommunistvennlig. Tsjekkoslovakia ble innlemmet i den sovjetiske interessesfæren, og det ble gjennomført store grunnleggende reformer. Store industribedrifter, banker og forsikringsvesen ble nasjonalisert. Det kom en omfattende jordreform, tyskere ble utvist og deres eiendommer konfiskert. President Benes var liberal, men regjerte på sovjeternes nåde. Han gikk av våren 1948 da den politiske situasjonen dreide seg i stadig mer hardhendt kommunistisk retning.



Folkemilits i Saaz 1948 mobilisert mot kommuistene

I februar 1948 gjennomførte kommunistene et statskupp da de forsto at de ved neste valg ville tape klart. Det ble gjennomført et «valg» hvor velgerne kun hadde ett kandidatur å ta stilling til. I Saaz ble det avgitt 7258 stemmer til fordel for kommunistpartiet, med 57 blanke. Dette var den eneste måten å vise sin motstand på. I hele Tsjekkoslovakia ble 280 000 mennesker i løpet av kort tid utsatt for forfølgelser. Dette gjaldt også tilbakevendte jøder som hadde overlevd holocaust. For disse ble det opprettet en luftbro fra Saaz-flyplassen til Israel, noe som førte til opprettelsen av jødernes nye stat. Umiddelbart etter kuppet begynte nasjonalisering av større bedrifter. Ganske snart omfattet dette også mindre virksomheter og håndverkere. Jordbruket ble tvangskollektivisert etter sovjetisk mønster. Tyske navn ble forbudt og Saaz ble fra da av hetende Zatec.

at Helga giftet seg og fikk barn tok søsteren Margit, som hadde tilsvarende utdannelse, over hennes jobb. Sigrid begynte på husmorskole mens Hilda fikk seg arbeid som syerske.



Marie og Bernt Christian Bakken kjøpte Mæhlumsæteren i Furnes i 1910.

I senere år skrev Helga sine memoarer fra tiden i Tsjekkoslovakia. Hun beskriver også den glade barndom og bekymringsløse ungdomstiden i Saaz. Nedenfor huset hvor de bodde rant elven Eger. På de mange badeplassene yret det av liv hele sommeren. Så vel barn som voksne fra hele området koste seg der. Barna badet og de voksne hadde med nistekurv og koste seg. På eiendommer hvor søsknene vokste opp hadde de også en utrolig fin hage. Der kunne det dyrkes alt mulig og de hadde tilgang på epler, pærer, aprikoser, valnøtter og druer. Det var en ansatt gartner som holdt hagen i orden. Ferskt brød fikk de levert på døra hver dag.

Under krigen ble det dårlig tilgang på matvarer. Mustad sendte derfor mat slik at folkene på fabrikken skulle holde ut og ikke reise hjem til Norge. Da familien ankom Norge i 1948 ble de av Mustad innlosjert på Hotel Nobel hvor de bodde i en lengre periode inntil de fikk områdd seg.

Etter at Peder døde flyttet Marie til Kolbotn hvor Helga bodde. Hun fikk bo i en hybelleilighet i huset og jobbet en periode hos Odlo fabrikker på Oppegård. Marie flyttet deretter tilbake til sitt eget hus i Nybygda og fikk en liten pensjon fra Mustad. Det var en stor overgang for henne å bli alene da det sosiale livet, språket og kulturen i Norge for henne var annerledes og helt ny. Men hun klarte det bra fordi hun hadde familien rundt seg.



Etter returen fra Tsjekkoslovakia bygde Peder Bakken dette huset i Nybygda. Han fikk ikke langvarig glede av det idet han døde allerede i 1950.

Ikke minst slapp de å være redde etter at de kom til Norge. Krigen og årene etter var svært utrygge i Zatec.

Døtrene til Marie og Peder

Hilda Markengbakken (1917-2011) utdannet seg innen søm med svennebrev som dameskredder. I 1943 begynte hun på jordmorskole i Praha, men utdannelsen ble avbrutt i 1945. Hun giftet seg i Tjekkosllovakia i 1938 og fikk i 1939 sønnen Werner, men ble skilt i 1946. Hun kom til Norge i 1947 mens Werner sammen med resten av familien kom i 1948. I Norge arbeidet Hilda i systuen Atelier Menuet i Oslo. Hun giftet seg i 1950 med Kristoffer Dahlsveen (1922-2010) og fikk datteren Margit i 1952. Kristoffer var ansatt i Statens Vegvesen. De bosatte seg i Nybygda og her påtok Hilda seg sømarbeider for andre hjemme. De siste årene arbeidet hun på konfeksjonsfabrikk i Brumunddal inntil oppnådd pensjonsalder.



Hilda Markengbakken



Helga Markengbakken

Helga Markengbakken (1924-2006) arbeidet i eksportavdelingen hos Mustad i Oslo). Hun forlovet seg med Jørgen Bakken (1921-1984) i 1946. De kjøpte tomt på Kolbotn i 1947 og giftet seg i 1948. De fikk datteren Randi (1949-1960) og Kjersti i 1954. I 1966 overtok Jørgen en elektrisk forretning på Kolbotn og Helga fikk i tillegg til husmorrollen arbeidet med å føre firmaets regnskaper. Forretningen ble avvirket i 1976, og fra 1978 og fram til pensjonsalder jobbet hun på kontoret i Statens Atomtilsyn.



Margit Markengbakken

Margit Markengbakken (1929-2022) kom til Norge i 1948 sammen med resten av familien Hun overtok jobben til Helga i eksportavdelingen i Kongens gate i Oslo da hun også hadde gått på handelsakademiet. Her arbeidet hun inntil hun giftet seg i 1955 med gardbruker Kristian Kjendlie (1926-2000) i Nybygda. De fikk barna Borgny i 1956 og Karsten i 1961. Hun arbeidet sammen med sin mann på garden.



Sigrid Markengbakken

Sigrid Markengbakken, (1933-2022), var 15 år gammel da hun sammen med familien kom til Norge i 1948. Hun begynte på framhaldsskole for å lære seg norsk og reiste til Dovre for å gå på en ettårig

husmorskole. Hun arbeidet deretter noen måneder på et spinneri i Nybygda. Men da faren Peder døde i desember 1950 flyttet hun til Helga på Kolbotn. Her jobbet hun på kontor om dagen mens hun tok handelsskole kveldstid. I Oslo traff hun Ragnvald Sogn (1925-2022) og de giftet seg i 1955. De bygde hus på en tidligere husmannsplass under Sogn gård i Oslo og fikk sønnene Trygve i 1958 og Per i 1961. Etter en periode som husmor jobbet hun i Husbanken, Majorstuen skole og på Sogn yrkesskole hvor hun var til oppnådd pensjonsalder. Sigrid og Ragnvald bodde de siste årene av pensjonisttilværelsen på Gran på Hadeland. Sigrid og Ragnvald døde begge i 2022.

I senere år fant Hilda og Helga, gjennom tidsskriftet Heimatbrief Zaazerland, igjen gamle venner som de gjenopptok kontakt med. I 1994 ble det arrangert en busstur til Zatec med flesteparten av familiemedlemmene som deltakere. For de eldste ble det gjensyn med barndommens rike og alle fikk en omvisning i den gamle Mustad-fabrikken.



Jubilantene som Mustad gjorde ære på i går. Fra venstre Tollef Johansen, Oslo, Leif Guldbrandsen, Oslo, Christian Markengbakken, Gjøvik, Reidar Skaug, Gjøvik, Jakob Hauan, Oslo og Villy Syversen, Gjøvik.

I 1980 fikk Christian Markengbakken Kongens Fortjenestmedalje for 50 år sammenhengende tjenestetid for Mustad. Bilde: Oppland Arbeiderblad 19. november 1980

Kilder:

Hilda Dahlsveen: Erindringer fra Saaz, fortalt til datteren Margit Alderslyst

Helga Bakken: Erindringer fra Saaz

Margit Alderslyst

Bernt Markengbakken

Wikipedia

Nasjonalbiblioteket: Norske aviser